

למי משתלם "השלום"?

● עמיהוד ישראל

האשמותיו של סאדאת כלפי סעודיה היתה כה רבה, עד כי נאלצה להסתייג נמרצות מפרץ-זעמו של בן-טיפוחיה החדש ועמד התווך באסטרטגיה המזרח-תיכונית הכושלת שלה. ושינגטון אכן שילמה ועוד תוסיף לשלם בנכסים ישראליים מוחשיים מאוד (טריטוריות) ובמרכיבי בטחון לאומיים אלמנטריים של ישראל. השטרות לגובינא יוחזרו ויוצגו בפני "אמן המדינאות-הגבוהה", הלא הוא מנחם-מנדל-השני, וזה המנהיג יאלץ לפורעם ב"כבוד" וב"זקיפות-קומה לאומית", כדרכו בקודש מאז הוצב ליד הגה-הניווט הלאומי של ישראל. הנפט מדליק ומתקרר את מדיניותו של קארטר, ולא רק את עסקותיו של אחיו, בילי-קטינא. זהו נתון קבוע שמישקלו גובר והולך. די להציץ בנתונים המתפרסמים ע"י משרד האנרגיה של ארה"ב על מנת להוכיח עד כמה התעמקה תלותה של ארה"ב ביבוא הנפט. להלן כמה מנתוני המפתח בתירגומם המוחלט היחסי: -

(א) תפוקת הנפט ממקורותיה העצמיים של ארה"ב מצוייה בעקומת ירידה: בשנת 1973 הפיקו האמריקאים 517.9 מיליון טון (18.3% מהייצור העולמי) לעומת 468.5 מיליון טונות שהופקו ב-1975 (כ-17.3% מהייצור העולמי). בשנת 1976 השיגה כבר בריה"מ את ארה"ב בתפוקת הנפט העצמית השוטפת, והפער בין שתי מעצמות-על יגדל ויילך. זאת לדעת, כי עתודות הנפט המוכחות של ארה"ב הן רק- 6.4% מכלל עתודות הנפט העולמיות (כ-6,300 מיליון טון). הווה אומר, אם ארה"ב תמשיך להפיק ממקורותיה ברמת-הייצור של שנת 1975, תספיקנה עתודותיה המוכחות ל-13½ שנים בלבד! לעומת זאת, עתודות הנפט המזרח-תיכוניות נאמדו ב-55,000 מיליון טונות. ברמת התפוקה של שנת 1975 (983 מיליון טון), יוכלו מדינות המזה"ת לשאוב נפט משדותיהן במשך 56 שנים נוספות (!).

לוח 1: צריכת נפט ויבואו לארה"ב (במיליוני חביות ליממה)

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
סה"כ צריכה	14.6	15.1	16.2	17.4	16.6	16.3	17.4	19.1
סה"כ יבוא	3.4	3.9	4.7	6.3	6.1	6.0	7.3	8.9
היבוא מארופ"ק	0.3	0.4	0.8	1.4	1.3	1.8	2.8	3.8
היבוא מארופ"ק כאחוז מסך היבוא	9%	10%	17%	22%	21%	30%	38%	43%

הערה: ארופ"ק = יצרניות הנפט הערביות, 7 במספר. המקור: משרד האנרגיה האמריקאי.

(ג) מרכיב יבוא הנפט מארופ"ק כאחוז מכלל הצריכה האמריקאית השנתית מצוי, אף הוא, בעקומת עלייה. אם בשנת 1970 תפס מרכיב יבוא הנפט הערבי רק- 2% מצריכת הנפט האמריקאית, הרי שבשנות 1977 הוא עמד כבר על כ-20% מצריכת הנפט האמריקאית הכוללת. קרוב למחצית מיבוא זה הגיע במישרין מבארותיה של ערב-הסעודית.

לוח 2: היבוא מארופ"ק כאחוז מהצריכה האמריקאית

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
היבוא מארופ"ק כאחוז מהצריכה	2%	3%	5%	8%	8%	11%	16%	20%

המקור: משרד האנרגיה האמריקאי.

אמריה צינית שהופרחה לאחרונה מסכמת את הסכם "השלום", שנחתם בושינגטון ואושרר באוס-ח'שיבה, כדלקמן: ישראל - נתנה, מצרים - קיבלה ארה"ב - שילמה. הסיפא של אמריה זו צופנת בחובה אמת כפולה ומכופלת. ארה"ב לחצה (על ישראל) ושילמה (את מחיר המשך אספקת יבוא הנפט). רק כך ניתן להסביר את היתרות של המעצמה הגדולה לכפות הסכם "השלום" והייזמה. מהפכת חומייני באיראן ושקיעת המדינה לתהו ובהו מדיני, שסימניה - כיתות-יורים בדמי-החלילה, תסיסות ספראטיביות של מיעוטים (הכורדים במערב, האזרבייג'אנים בצפון והערבים בח'וזיסטאן שבדרום), התנוונות ממשלת ביארגן, והתמעטות יצוא הנפט - דירבנו והמריצו את הנשיא קארטר לעוט על קאהיר וירושלים ולסחוט את החתימה על ההסכם בושינגטון, בהתאם לכלל הישג נישן - כל המקדים, הרי זה משוכח.

ואכן, להוציא שיקולי יוקרה אישיים ונשיאותיים, אין להסביר את היתרות של קארטר לכפיית "השלום" אלא בהשתעבדותה הגוברת והולכת של ארה"ב ליבוא נפט לצריכתה השוטפת, כשהמרכיב הסעודי ביבוא זה מתעצם משנה לשנה. דא עקא, שתהליך מדאיג זה יימשך באורח וודאי גם בשנות ה-80. אסון הליפת הכור-הגרעיני בהריסבורג תרם כבר, בדיעבד, להאטת תוכניתה של ארה"ב להשתחררות הרגית מהתלות ביבוא הנפט. ומכיון שכך, היא צורך להפיס את דעתם של שליטי סעודיה במחיר גבוה, כשגולה הכותרת שלו תתקד ב"שיחורור" ירושלים-המזרחית מ"הכיבוש הציוני". גם בעצם המימון הלו, כשסעודיה ניתקה לכאורה את יחסיה עם מצרים וסאדאת יצא מגדרו ותקף את כספי-השחוד הסעודיים, המנווטים את עמדותיהן הפוליטיות של מדינות ערב, הזורז הנשיא המצרי וחזר על דברי יוצגו ואיש סוד, חסן א-תוהמי, באימו בעריכת מיצעד של מיליון מוסלמים על ירושלים. סאדאת נאלץ להתיישר בהתאם לרוחות המנשבות לעברו מארמונות ריאד. וחרדתה של וושינגטון על הטחת

(ב) צריכת הנפט האמריקאית מצוייה במגמת עלייה. בין השנים (ר') 1977-1977 גדלה צריכה זו כ-4.5 מיליוני חביות ליממה (לוח 1), היינו כ-30.8%, כששנת 1970 מהווה את המדד הבסיסי לצרכי השוואה זו. במקביל לכך, העצם יבוא הנפט לארה"ב בתקופה האמורה כ-5.5 מיליוני חביות ליממה, היינו פי 1.6 ממפיקות הנפט הערביות (ארופ"ק) בלבד עלה יבוא הנפט בתקופה הנ"ל פי 11.7 (!).

(ד) עם הגידול ההדרגתי בהזדקקות האמריקאית לנפט מיובא בשנות ה-70, עלה חלקן של המפיקות הערביות ביבוא זה, הן תחת הקטנת מיכסות היבוא מקנדה, ממכסיקו ומונצואלה, והן בגלל עליית הצריכה האמריקאית לעומת הקטנת הייצור העצמי. בשנת 1970, למשל, תפס המרכיב הערבי רק- 9% מסך יבוא הנפט מכל המקורות לארה"ב. בשנת 1973 עלה חלקו ל-22%, ואילו בשנת 1977 התקרר היבוא הערבי למחצית (43%) מכלל הנפט מיובא לארה"ב. יבוא ערבי זה הוזן, כאמור, כ-20% מצריכת הנפט של ארה"ב. (ר') לוחות 1-2).

(ה) גם פיתוחם המלא של שדות הנפט החדשים באלסקה לא יספק אלא- 5% (אומדן מינימלי) או- 10% (אומדן מכסימלי) מצריכת הנפט האמריקאית ברמה של שנת 1977, שהיתה 19.1 מיליון חביות ליממה, או 2.73 מיליוני טון ליממה. אין, איופא, תלות ציפיות מופרות במאגרי אלסקה לשנות ה-80, אם לא תתגלנה עתודות אמריקאיות חדשות, או אם לא יחולו שינויים דראסטיים בהרגלי צריכת הדלק של האמריקאים. (ה) הנתונים שהובאו לעיל מלמדים בבירור, כי תלותה של ארה"ב בנפט הערבי, ובמיוחד באספקה מסעודיה, גדלה והולכת הנפט תחמי גם במחצית הראשונה של שנות ה-80. יתר על כן, ארה"ב נורה על עצמה הפתחה מודרנת בייצור נפט ממקורותיה היא על מנת להותיר לעצמה עתודות-חירום. מדיניות מכוונת זו, המעצבת אינטרס אמריקאי יסודי, פירושה הגדלת מיכסות יבוא-הנפט כל עוד ארה"ב לא תשיג משאבים נייחים לפיתוח מאגצי אנרגיה פתוחים, ככל שניתן לצפות עתה, לא יהא לאליהה של ארה"ב לפתח או להשיג תחליפים סבירים, הן מכוונת שימושיה והן מכוונת

היצעים ברמה טכנולוגית דומה ובתשלומים נמוכים יותר, תוך תחרות חריפה עם ארה"ב, מוגשים למדינות הנפט ע"י מדינות מערב-אירופה ויפן. במלים אחרות, אין כל תלות החלטית מצד מדינות הנפט הערביות בכלל וסעודיה בפרט בשירותים הכלכליים והצבאיים הנמכרים ע"י ארה"ב. קיימות אופציות מערביות מקבילות, הפותחות אלטרנטיבות תחרותיות בפני מדינות הנפט הערביות, בכל תחומי התשתית והתעשייה, וברוב מערכי הציוד והנשק.

תמונת מצב זו, שעניינה תלות לא-סימטרית בין ארה"ב לערב-הסעודית, מוכרעת והולכת בהדרגה לחובתה של ארה"ב, כשהמפתח לכל ההתפתחויות העכשוויות והעתידיות נעוץ בבעיית הנפט.

חיוזי מגמות אלה ותמורותיהן היה בבחינת צו הכרחי למתכנני מדיניותה של מדינת ישראל. נוכח ההתפתחויות עם מצרים, הויתור על בארות "עלמה" בסיני, ההסתמכות על אספקה אפשרית מארה"ב ובחינוכה, הניתוק ממקורות הנפט האיראניים והיעדר מקורות האנרגיה בישראל גופא - דומה היה בממשלת ישראל אמורה היתה לבסס מדיניותה על נתונים ומגמות וודאיות. לרוע המזל, קשה להשתכנע שממשלת הזקי-פות-הטכסית שלנו העמיקה בליבון שיקלים אלה. העובדות טופחות על פנינו, והמציאות הקשה לא תוכל להיקבר מתחת לערימות של מליצות ותריסרי טכסים ממלכתיים.

(*) תיה זו פותחה הוכחה ע"י ד"ר גד גילבר במאמרו "תלות גומלין אסימטרית" (יסקירה חודשית", 12, דצמבר 1978, עמ' 3-14), המופיע גם בקובץ "ארה"ב המזרח-התיכון" (ע'ע'בד, 1979).